

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У зв'язку із зміною освітньої парадигми основним завданням сучасного навчального закладу є розвиток самодостатньої, соціально активної, творчої особистості, який передбачає готовність молодшої людини до творчої інтелектуальної діяльності, здатність її критично, швидко, оригінально мислити, вміння розробляти власні ідеї та втілювати їх у життя. Зрозуміло, що разом із реформою освітніх підходів до навчання і виховання учнів потрібно вдосконалювати і професійний підхід та компетентність учителя. Питання підготовки і розвитку професійних здібностей, формування культури та компетентності майбутніх учителів постійно обговорюється в науковій літературі. Вчені виокремлюють ряд проблем і найбільш важливі підходи щодо їх вирішення, як-от: особливості професійно-педагогічного спілкування (Г.О. Балл, М.І. Боришевський, Я.Л. Коломенський, В.О. Соловієнко, Т.С. Яценко); питання психологічної культури вчителя (В.І. Войтко, О.С. Сазонюк, І.О. Синиця); комунікативна компетентність педагога (М.М. Заброцький, С.О. Мусатов); інтелектуальна активність, гнучкість та продуктивність учителя (Л.М. Мітіна, М.В. Савчин, О.В. Скрипченко); педагогічні здібності (О.О. Доманова, В. М. Корсунська, Н. В. Кузнецова, Т.М. Хрустальова та ін.); роль педагога як суб'єкта навчально-виховного процесу (Г.О. Балл, В.В. Давидов, Г.В. Залевський, В. В. Знаков та ін.).

Аналіз теоретичних досліджень, що стосуються ролі вчителя у розвитку креативних можливостей обдарованих дітей дозволяє зробити висновок про неефективність підготовки майбутніх педагогів та неготовність молодих вчителів до роботи з дітьми з високим рівнем інтелектуальних здібностей та креативними можливостями. На нашу думку, до творчо обдарованих дітей потрібен креативний підхід, тому питання розвитку креативності як компонента професійної компетентності студентів вважаємо актуальним.

Мета нашого наукового повідомлення полягає у виокремленні основних принципів формування професійної компетентності студентів, визначенні ролі креативності як компонента професійної діяльності майбутніх педагогів на етапі навчання у ВНЗ.

При висвітленні зазначеної проблеми ставимо такі завдання:

- з'ясувати основні принципи формування професійної компетентності студентів;
- визначити роль креативності як одного із чинників професійної компетентності молодих педагогів;
- сформулювати основні засади розвитку креативності майбутніх учителів на етапі навчання у ВНЗ.

Поняття "професійна компетентність" у науковій літературі висвітлюється ширше як знання, уміння і навички і не є їхньою сумою, бо включає в себе всі сторони діяльності: знання, операційно-технологічну, цінно-мотиваційну. Більшість дослідників під терміном "компетентність" розуміють складну інтегровану якість особистості, що дозволяє людині здійснювати діяльність в цілому. Узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень привело до такого розуміння цього терміна: компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яка визначає її здатність вирішувати проблеми та типові завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду.

Українські вчені О. Кирсан, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина, О. Савченко вважають, що компетентність – це своєрідний комплекс знань, умінь і ставлень, що набуваються в навчанні й дозволяють людині розуміти та оцінювати в різних контекстах проблеми, що є характерними для різних сфер діяльності.

Під професійною компетентністю вчителя ми розуміємо здатність педагога до ефективного здійснення своєї професійної діяльності, володіння необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування й особистості вчителя як носія визначних цінностей, ідеалів та педагогічної свідомості.

Учені (С. М. Мисечко, Л. Є. Астахова, О. Є. Мисечко) зазначають, що при формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя потрібно акцентувати увагу не лише на загальнодидактичних принципах (науковості, систематичності, послідовності, наступності, перспективності, зв'язку теорії з практикою, наочності, доступності, свідомості та ін.), але й на спеціальних дидактичних принципах: принцип пріоритетної фундаментальної підготовки (фундаментальності), принцип професійної спрямованості навчально-виховного процесу, принцип єдності навчальної та дослідницької роботи та програмно-цільовий принцип.

Важливо, щоб ці принципи втілювалися у вузівську практику не послідовно, один за одним, а фронтально, одночасно, органічно.

Науковці зазначають, що в основі фундаментальної підготовки лежить дидактичний принцип науковості. Вчитель, який не має належної фундаментальної бази, не може творчо підходити до навчально-виховного процесу. Йому важко орієнтуватися у змінах, що вносяться у навчальні програми і підручники, викладати нові розділи, перетворювати наукову систему знань у навчальну. Відомі дидакти С. Я. Батишев, В. П. Беспалько, В. С. Леднев, М. М. Скаткін зауважували, що недостатнє знання фундаментальних дисциплін перешкоджає процесу професійної освіти.

Інший дидактичний принцип, що відіграє важливу роль при формуванні професійної компетентності студентів – це принцип відповідності між вищою та середньою освітою. Молодому педагогу потрібна фундаментальна підготовка, але вона повинна бути не відірвана від потреб школи. Враховуючи особливості професійної діяльності вчителя не тільки як викладача предмета, але й як керівника навчальної діяльності учнів, спрямованої на оволодіння змістом предмета, основою фундаментальної підготовки майбутнього вчителя повинна бути єдність загальнонаукової і методичної лінії. Студент повинен зосереджувати свою увагу не лише на оволодінні змістом предмета, а й на осягненні сутності методичного забезпечення продуктивного засвоєння учнями тих елементів, які можуть стати об'єктом їх пізнавальної діяльності.

Наступний принцип, який об'єднує всі частини навчально-виховного процесу в цілісну систему і лежить в основі реалізації системного діяльнісного підходу до планування і керування процесом навчання, програмно-цільовий.

Учитель повинен уміти конкретизувати цілі навчання та узгоджувати об'єктивні потреби суспільства з реальними можливостями школи. Вивчивши весь спектр інтересів і потреб учнів, учитель конкретизує цілі, розробляє стратегію і тактику навчання. На цьому етапі вчитель трансформує соціально значущі цілі в реально дидактичні, складає програму своєї та учнівської майбутньої діяльності, продумує стратегічні і практичні завдання. Тут майбутній педагог повинен усвідомити, що якість вивчення предмета залежить від якості всієї системи уроків. Тому перш, ніж планувати окремий урок, потрібно спланувати систему уроків та визначити місце конкретного уроку в цій системі.

Сьогдні серед науковців та вчителів-практиків стали популярними суб'єкт- суб'єктні відносини між учасниками навчально-виховного процесу. Тут функції учня і вчителя на уроці змінюються: перший повинен із засвоєнням знань розвивати у собі вміння самостійно їх шукати, а другий – допомогти першому навчитись учитися, підготувати його до безперервного навчання. Учень стає активним співтворцем навчально-виховного процесу: разом з учителем визначає цілі діяльності, об'єкт розгляду, засоби діяльності, результати навчання. Так учні мають змогу переконатися у своїй здатності до саморозвитку, самовдосконалення, до самостійної творчості.

Для ефективності формування професійної компетентності студентів систему дидактичних принципів педагогіки доповнюють принципом єдності навчальної та дослідницької роботи. Це питання піднімали ще у 60-70-х роках такі дослідники, як: Г. Ф. Бушок, В. І. Загвязинський, В. О. Сухомлинський. Так, Г. Ф. Бушок звертав увагу на те, що у умовах стрімких темпів науково-технічного прогресу, які вимагають від спеціалістів не лише ґрунтовних знань, а й творчих

умінь, нормою життя у вузах країни стає науково-дослідницька робота. За висновками науковців, головне завдання науково-дослідницької діяльності в педвузі – оволодіння науковими методами пізнання, поглиблене і творче засвоєння навчального матеріалу, формування в майбутніх педагогів навчально-дослідницьких навичок і вмій для активного втручання в навчально-виховний процес з метою його творчого вдосконалення.

Крім основних принципів формування професійної компетентності студентів, виокремимо її складові: педагогічну майстерність, комунікативне мистецтво, володіння педагогічними технологіями та інноваційну діяльність. Ще однією із складових частин формування професійної компетентності студентів є, на нашу думку, креативність. Адже актуальним виявом професійності в сучасних соціально-економічних умовах стає здатність до пошукової, творчої активності, комунікативної діяльності, оскільки активність особистості в сучасних умовах – це гарант самореалізації та саморозвитку в соціальній та професійній сферах. Креативність у цьому випадку проявляється у творчому пошуку змісту й способу передачі навчальної інформації; у творчості педагогічної взаємодії; у здатності зацікавити, захопити, організувати пошукову діяльність своїх вихованців, в оперативності та спритності у нестандартних педагогічних ситуаціях. Сьогодні маємо змогу спостерігати за діяльністю креативних успішних педагогів, які працюють в експериментальних навчально-виховних закладах, оскільки інноваційна педагогічна діяльність стає невід'ємним фактором розвитку професійного становлення сучасного вчителя. Як і будь-яка діяльність, педагогічна інноваційна діяльність має свою структуру, яку утворюють взаємопов'язані компоненти (зовнішні – суб'єкти діяльності, об'єкт впливу, мета, засоби досягнення, результат, корекція та внутрішні – мотиви, зміст, операції).

У структурі інноваційної діяльності О. Козлова визначає сутнісні компоненти – філософський, мотиваційний, креативний, рефлексивний, валеологічний і технологічний. Усі складові тісно пов'язані та утворюють одне ціле, де системоутворюючим є креативний компонент.

Важливого значення креативному компоненту інноваційної діяльності учителя надає В. Сластьонін, який вказує на вплив особистісних характеристик індивіда, його емоційні та мотиваційні фактори на розвиток креативності. Погляди вчених відрізняються у відношенні мотиваційних характеристик креативності. Одні вважають, що креативна особистість реалізує себе, максимально намагається відповідати своїм можливостям, налаштована на пошук нових способів діяльності. Інші притримуються такої точки зору, що креативні люди прагнуть до ризику, перевірки своїх можливостей. Мотиваційні характеристики креативності є індивідуальними, тому обидва погляди вважаються дослідником правильними.

Креативна особистість учителя повинна відбитись на формуванні і розвитку особистості учня. В американській психології виділяють фактори поведінки вчителя, які позитивно впливають на розвиток креативності учнів: визнання цінності творчого мислення, розвиток чутливості до навколишніх стимулів, уміння розвивати конструктивну критику, заохочувати самоповагу й т.п.

Такий психологічний підхід перекликається з творчим підходом М. Кларина до процесу навчання.

М. Кларин у своїй монографії "Інноваційні моделі навчання в зарубіжних педагогічних пошуках" пропонує наступні рекомендації щодо створення творчої атмосфери в процесі навчання:

- допомагати студентам долати внутрішні перепони творчим проявам. Необхідно готувати студентів до творчого пошуку, допомагаючи їм долати труднощі й набувати впевненості у взаємовідносинах з однокурсниками та викладачами;
- постійно знаходитись в процесі мислення над певною проблемою. Навіть якщо в даний момент ми не приділяємо уваги вирішенню якогось питання, наша підсвідомість працює над ним. Різні ідеї з'являються в наших думках, і важливо вчасно їх зафіксувати, щоб пізніше поміркувати, впорядкувати й використовувати;
- навчати студентів роботи з метафорами, порівнянням за аналогією, відшукуванню нових зв'язків та асоціацій. Під час вузівського навчання використання метафор дозволяє творчо підходити до вирішення будь-яких завдань;
- проводити так звані "розумові розминки", зміст яких не має зв'язку з майбутньою запланованою діяльністю;
- розвивати уяву, фантазію, творче мислення. Колективно обговорювати ідеї, пропозиції, критично їх пересмислювати;
- спрямовувати тих, хто навчається в їх творчій діяльності, бачити в цьому розвиток власної ініціативи і творчості.

Висновок. Таким чином, ми з'ясували, що основними принципами формування професійної компетентності студентів, крім загальнодидактичних, є принципи пріоритетної фундаментальної підготовки, професійної спрямованості навчально-виховного процесу, єдності навчальної та дослідницької роботи та програмно-цільовий принцип. Варто зазначити, що професійна компетентність студентів лише починає формуватись у вищому навчальному закладі, а подальше вдосконалення її залежить від діяльності вчителя: самопідготовка, самоаналіз роботи, самовдосконалення, самоосвіта, творчий підхід до навчально-виховного процесу. Важливу роль у формуванні професійної компетентності відіграє креативність, оскільки вона проявляється у творчому пошуку змісту і способу передачі навчальної інформації, у здатності зацікавити учнів, оригінально виходити із нестандартних педагогічних ситуацій, у творчій педагогічній взаємодії та інноваційній діяльності сучасного вчителя.

У вищому навчальному закладі необхідно розвивати креативні здібності студентів, оскільки креативна особистість вчителя відображається на формуванні та розвитку особистості учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. — Киев, Донецк, 1993.
2. Митина Л. М. Интеллектуальная гибкость учителя: Психологическое содержание, диагностика, коррекция: Учебное пособие / Л. М. Митина, Н. С. Ефимова. — М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2003. — 144 с.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. — К.: А.С.К., 2001.
4. Дичківська І. М. Основи педагогічної інноватики: Навч. посібник. — Рівне: РДГУ, 2001. — 233 с.
5. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. — М.: Высшая школа, 1989. — 167 с.
6. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. — М., 1997. — 224 с.
7. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя. — Суми: ВВП "Мрія – 1" ЛТД, 1999. — 92 с.
8. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. — М.: Арена, 1994. — 218 с.

Подано до редакції 10.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті висвітлено основні принципи формування професійної компетентності студентів, визначено роль креативності як компонента професійної діяльності майбутніх педагогів на етапі навчання у ВНЗ.

Ключові слова: професійна компетентність студентів, розвиток креативності.

О.П. Пилишук
РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТУДЕНТОВ

РЕЗЮМЕ

В статье освещены основные принципы формирования профессиональной компетентности студентов, определена роль креативности как компонента профессиональной деятельности будущих педагогов на этапе обучения в ВУЗе.

Ключевые слова: профессиональная компетентность студентов, развитие креативности.

O.P. Polishchuk

**DEVELOPMENT OF CREATIVITY AS A COMPONENT OF STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCE
SUMMARY**

The article covers some main principles of forming students' professional competence; ascertains the role of creativity as a component of professional activity of future teachers at the stage of their studying at higher educational establishments.

Keywords: students' professional competence, development of creativity.
